څېړنوال دکتور عبدالحکیم هلالي

د پښتو عربي د فونيميکي الفبې لارښود

پښتو ټولنه
۱۳۵۵

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنرنوال دکتور عبدالحکیم هلالي

د پښتو ژبي د نومیکي الفبې

لارښود

پښتو ټولنه - د پوهنې ځانګه

مهتمم: محمد شیرین سنګري

د پښتو ټولنې د خپرونو پرلهپسې نمره "۲۱۷"

۱۳۶۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی محمد داؤد د افغانستان ددولت رئیس او صدراعظم

پیژندګلو

د (انګلیسي په پښتو) قاموس تر چاپ وروسته، د پښتو ټولنې تصمیم ونیو چې د (پښتو په انګلیسي) قاموس هم د چاپ دپاره تیار کړي. ددې دپاره چې لوستونکي په تلفظ کې مشکلات ونه ویني لازمه وګڼل شوه چې تلفظ په فونیمیک توګه ولیکل شي. د فونیمیک phonemic توري د ټاکلو دپاره د پښتو ټولنې د ژبپوهانو او علمي غړو مشورې غونډې ته بلنه ورکړه چې فونیمیک توري تعیین او تثبیت کړي.

د تورو له ټاکلو نه پس، د ژبپوهنې لوی مدیر څېړنوال دکتور عبدالحکیم هلالي ته وظیفه ورکړه شوه چې په دې باره کې یو مفصل علمي مسوده ولیکي.

څرنګه چې د فونیمیک توري په باب د علمي کمیټې فیصله وروستۍ پرېکړه نه ګڼل کېږي هیله ده چې د ګډون کوونکو څېړونکو دپاره به محترم لیکوال د دې پرېکړې جرأت او آغاز وکړي.

دا هم باید وویل شي چې د غیر لازمو تورو زیاتوالی کار د مینځه لري. په لاتیني تورو باندې د پښتو د لیک اړوند په برخه کې ښایي د څېړونکو مقالې تخنیکي او یا نورو ملحوظاتو له مخې د دې لیک لپاره څوڅو ځله د نظر تصمیم منظور شي او یا عمده پرېکړه تعمیم شي.

څېړنوال محمد صدیق روهي

د پښتو ټولنې رئیس

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

عنوان | مخ

لومړۍ برخه

١ــ سریزه ١
٢ــ د پښتو ژبې منلې سوې فونیمیکه الفبې ٨
٣ــ د فونیمیکې الفبې احتیاطي توري ١١
٤ــ فونیمیکه الفبې او دخیلې عربي کلمې ١٣
٥ــ د پښتو ژبې بشپړه فونیمیکه الفبې ٢٢

دوهمه برخه

٦ــ د کوهستان شفق (بینوا) ٢٧
٧ــ لنډۍ ٣٣
٨ــ خوږه به سنه وي (الفت) ٣٥
٩ــ لنډۍ ٣٨
١٠ــ سپوږمۍ (بېنوا) ٤٠
١١ــ لنډۍ ٤٤
١٢ــ ساقي (اجمل ختټک) ٤٦
١٣ــ سپوږمۍ (لایق) ٤٨
١٤ــ محشر (عبدالباري جهاني) ٥١

سریزه

د پښتو ژبې ږغيز خصوصيتونه د اوسني معمول ليک په مرسته په واقعي بڼه نه څرګندېږي. د دې علت دا دی چې :

۱) د پښتو ژبې په اوسني ليک کې ځينې واولونه د کلمو په ځينو برخو کې کومې مشخصې علامې (ګرافيمونه) نه لري، لکه : د {ژړل} کلمه چې د پنځو فونيمونو (ږغيزو واحدونو) /ž-ə-r-ə-l/ څخه جوړه ده، خو په ليک کې يوازې په دريو توريو {ژ - ړ - ل} سره ليکله کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲) په اوسني ليك کي څو مختلف فونيمونه په يوه توري سره ليکل کيږي . د پښتو ژبې د بېلو بېلو فونيمونو (بزغيزو واحدونو) لکه: /o/، /u/ او /w/ د پاره په اوسني مروج ليك کي يوازې يو توری { و } سته . مثالونه يې په لاندې کلمو کي ليدلای سئ:

کوړ - /kor/

سور - /sūr/

خوړل - /xwarəl/

۳) په مروج ليك کي د /a/ او /ə/ فونيمونو د پاره چې د کلمو په پای کي راغلي وي ، يوازې يوه علامه { ه } سته لکه:

زړه / zrə /

زړه / zara/

پسه / psə/

شپه / špa /

۴) په اوسني ليك کي کله کله د يوه فونيم (بزغيز واحد) د ښکارندولو د پاره دوه توري ليکل کيږي . د مثال په ډول، د{ او به}

(c) ketabton.com: The Digital Library

{اوده}، {اوډ} کلمې چې په سر کې يې يوازې يو فونيم /o/ دی خو په ليک کې د غه يو فونيم په دوو توريو {ا + و} سره ليکل کيږي لکه:

اوبه - /obə/

اوړه - /oɽə/

اوړ - /oɽ/

په همدې ډول د پښتو ژبې د فونيمونو (بڼغيزو واحدونو) او گرافيمونو (توريو) ترمنځ پوره سمون نه ليدل کيږي. قاموس ليکونکو د غه د پښتو ژبې د بڼغونو اوليک ترمنځ بېلتون درک کړی دی نو ځکه کوښښ يې کړی چې په قاموسونو کې د پښتو لغتونو د لوستلو د پاره يو ډول سيستم غوره کړي. محمدگل مومند په خپل قاموس (پښتو سيند - ۱۳۱۶) کې د کلمو د لوستلو د پاره د مخففونو يو سيستم غوره کړی چې په لاندې ډول ښودل کيږي:

اخيستل - (م، مك، سامع، سا، حرمخ، سا)

ارزان - (مف، سا، مف، م، سا)

د پښتو قاموس ليکونکو بيا د پښتو سيند مرکب مخففونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډ خو ساده کړي دي . په دې قاموس کې يې د کلمو دلوستلو دپاره داسې بسيطو توروڅخه کار اخيستى چې هر توری يې د هغو حرکتونو نمايندګي کوي چې اصلاً په عربي ژبه کې معمول دي، لکه

کوږ (ض، ج، س)

زړه (س، ز، س)

زړه (ف، ف، س)

په ظفراللغات کې د کلمو دلوستلو دپاره د تلفظ پرځای ذ کلمو سېلابيز بېلوالى ښوول سوی دی او په زياتو برخو کې پر سېلابونو حرکتونه هم ښوول سوي دي، لکه :

ايشول - (ا - شَ - وُلْ)

ابتدا - (اِ بْ - تِ - دَا)

په پښتو ژبه (قاموس) کې چې په پېښور کې خپرېږي د کلمو دلوستلو دپاره دېوه داسې ترتيب څخه کار اخيستل سوی چې په هيڅ نامه يې نه سو نومولای . ځکه چې کوم تاکلی سيستم نه لري .

د کلمو دلوستلو دپاره کله د سېلابيز بېلوالي څخه کار اخيستل سوی او کله بيا د مطلوبې کلمې توري په جلا جلا ډول په قوس کې

لیکل سوي او حرکتونه یې ښول سوي دي، لکه:

انډول :- (اَنډ + وَل)

استوګن :- (آ + سْ + تو + ګَ + نْ)

او داسې نور...

دغه ډول د لوستلو یا د تلفظ د ښکاره ګندولو سیستمونه دیوې خوا د ډېرو لوستونکو د پاره مشکل او د بلې خوا د کلمو تلفظ نه افاده کوي، بلکه یوازې د کلمو د توریو حرکتونه یا د کلمو توري او سېلابونه بېل بېلوالی ښیي. د دغه ډول سیستمونه د کلمو د غږیز جوړښت او د غږیز خصوصیت سره پوره سمون نه لري.

دغه علت دی چې کله کله قاموس لیکونکي د سترو اشتباهاتو سره مخامخ سوي دي.

د پښتو ژبې په مروج لیکدود کې هغه کلمې چې په /a/ او /ə/ ختمیږي، د دواړو واولونه په یوه توري { ه } سره لیکل کیږي. خو ځینو قاموس لیکونکو دغه دواړه واولونه چې د کلمو په پای کې راغلي وي د تلفظ د افادې په برخه کې ساکن بللي دي، لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

نره (س ز س)

نره (فِ ر ف س)

د غږ {ه} علامه چې په پورتنیو کلمو کې راغلې ده، ساکنه نه ده بلکه په لومړنۍ کلمه کې د /ə/ او په دوهمه کلمه کې د /a/ د ږغونو څرګندونې لپاره لیک نښه ده.

څرنګه چې دیوې خوا د پښتو ژبې د ږغونو او لیک ترمنځ بېلتون موجود دی او د بلې خوا د غږ د ولو د تلفظ د افادې سیستمونه چې زموږ په قاموسونو کې مروج دي، د کلمو پوره او سم تلفظ نه سي افاده کولای، نو یوازنۍ سمه لاره به داوي چې په پښتو قاموسونو کې د کلمو تلفظ په لاتیني توري ولیکل سي.

په لاتیني تورو سره کېدلای سي چې د پښتو کلمو سم تلفظ افاده سي.

څنګه چې اوس په پښتو تولنه کې پر پښتو - انګلیسي قاموس کار کېږي، نو ددې دپاره چې د پښتو لغتونو د تلفظ د څرګندولو دپاره د لاتیني تورو یو داسې سیستم غوره سي چې د یوې خوا بین المللي شهرت ولري او د بلې خوا په افغانستان کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ژبنیو تحقیقاتو کې زمونږ د پوهانو ترمنځ یو معیاري حیثیت غوره کړې ، نو د عمل په دې شمېر د دوشنبې په ورځ په پښتو ټولنه کې یوه علمي غونډه وشوه . دې غونډې ته د فونیمیکې الفبې د ټاکلو د پاره دغه پوهان راغلي وو:

ښاغلی پوهاند عبدالحی حبیبی

ښاغلی پوهاند عبدالشکور رشاد

ښاغلی پوهاند رحیم الهام

ښاغلی عبدالرؤف بېنوا

ښاغلی پوهاند دکتور سید بهاوالدین مجروح

ښاغلی ژبپوهنوال محمد صدیق روهي

ښاغلی ژبپوهندوی عبدالله خدمتگار

ښاغلی دکتور مجاور احمد زیار

ښاغلی ژبپوهنوال دکتور سیدالشاه پولاد

ښاغلی ژبپوهنوال دکتور دولت محمد

ښاغلی عبدالجلیل وجدي

ښاغلی ژبپوهنوال دکتور عبدالحکیم هلالي

په دې غونډه کې د پښتو ژبې د فونيميکې الفبې په برخه کې
پوره بحث او غور وشو. وروسته له هراړخيزې څېړنې، د -
غونډې د ټولو ګډونکو د خوا د پښتو ژبې د غږونو
د افادې د پاره يو فونيميک سيستم ومنل سو چې دلته راوړل کېږي

د پښتو ژبې منلې سوې فونيميکه الفبې

		د فونيميکې الفبې توري	معمول توري
atal, sar, špa	اتل، سر، شپه	a	ا
ās, wyār, sabā	آس، ويار، سبا	ā	آ
bār	بار	b	ب
Paṣto	پښتو	p	پ
tor	تور	t	ت
ṭol	ټول	ṭ	ټ
joṛ	جوړ	j	ج
čākū	چاکو	č	چ

		دفونیمیکې الفبې توري	معمول توري
ǰāy	ځای	ǰ	ځ
cok	څوک	c	څ
xor	خور	x	خ
dod	دود	d	د
ḍer	ډیر	ḍ	ډ
rap	رپ	r	ر
ṛūnd	ړوند	ṛ	ړ
zoṛ	زوړ	z	ز
žwənd	ژوند	ž	ژ
ẓağ	ږغ	ẓ	ږ
samūn	سمون	s	س
šəl	شل	š	ش
ṣāğəlay	ښاغلی	ṣ	ښ
ğamay	غمی	ğ	غ
kār	کار	k	ک

		د فونیمیکي الفبې توري	معمول توري
gaḍ	گډ	g	گ
lās	لاس	l	ل
mor	مور	m	م
nən	نن	n	ن
maṇa	منه	ṇ	ڼ
wādə, žəṛawəl	واده، ژړول	w	و
har, sahār	هر، سهار	h	ه
yor, melmastyā	یور، مېلمستیا	y	ي
saṛay	سړی	ay	ی
hosəy	هوسۍ	əy	ۍ
wir ([illegible]) Tši ایښی	ویر	i	ي
ter, maste	تېر، مستې	e	ې
Kor	کور	o	و (مجهول)
lūr ([illegible]) Gūru گورو	لور	ū	و (معروف)
sur	سر (په موسیقۍ کې)	u	پېښ

زبر	1 ×	ابرۀ (حاصل)	ıbra
زورکی	ə	نیکه ، لوستل	nikə, lwastəl
د زبر د ځای د ښودلو دپاره دا لاندې علامه منل سوې ده:			
څج	´	کوټه	koṭá

احتیاطي: ث (θ)، ذ (d)، ح (h̲)، ص (s̲)، ض (z̲)، ط (t̲)، ظ (z̄)، ع (ʕ)، ف (f)، ق (q)، ء (')، معدوله واو (ʷ). جرمني (w)، انګلیسي (v) او روسي (B) په (v).

د فونیمیکي الفبې احتیاطي توري

د پښتو ژبې د فونیمیکي الفبې د جدول په پای کې داحتیاطي په نامه ځینې توري لیکل سوې دي. د ژبنیو مسائلو په علمي څېړنو کې ددې تورو لیکلو ته ضرورت لیدل کیږي. په همدې اساس د پښتو ژبې د فونیمیکي الفبې ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي دي .

کړو غواړو چې د دخيلو عربي کلمو ، لکه : { ثواب ، حوض ، ذکاوت ، صبر ، ضرر ، طالب ، ظالم } اصلي عربي تلفظ او د دغو کلمو پښتو تلفظ سره مقايسه کړو ، نو د مقايسې د پاره مجبوره يو چې د پورتنيو کلمو د اصلي تلفظ د افادې د پاره هم په فونيميکي الفبې کې تا کلي توري ولرو . او س به د لته د مثال په ډول د پورتنيو کلمو پښتو او اصلي عربي تلفظونه په مقايسوي ډول په فونيميکي الفبې سره وليکو :

پښتو تلفظ	اصلي عربي تلفظ	په ليک کې
/ sawā́b /	/ θawāb /	ثواب
/ hawẕ /	/ ẖawẕ /	حوض
/ zakā́wát /	/ ðakāwat /	ذکاوت
/ sábər /	/ s̱abr /	صبر
/ zarár /	/ ẕarar /	ضرر
/ tālíb /	/ ṯālıb /	طالب
/ zālím /	/ z̄ālım /	ظالم

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا رنګه نور احتیاطي توري هم د دې مقصد دپاره لیکل سوي دي. د / ع ، ف ، ق / مفصله شرحه د (فونیمیکه الفبې او دخیلې عربي کلمې) تر عنوان لاندې راغلې ده.

فونیمیکه الفبې او دخیلې عربي کلمې

د پښتو ژبې په مروجې الفبې کې لس داسې توري سته چې په دخیلو عربي کلمو کې راځي. دغه لس توري په عربي ژبه کې د خاصو عربي بغونو دپاره تیا کل سوي دي. که څه هم دغه لس توري په هغو کلمو کې چې پښتو ژبې ته داخلې سوي او اوس په پښتو ژبه کې مستعملې دي، لیکل کیږي، خو پښتانه یې د عرب په شان نه تلفظ کوي. دغه لس توري دا دي:

ث ، ح ، ذ ، ص ، ض ، ط ، ظ ، ع ، ف ، ق.

د دغو یو تنیو تورو د جملې څخه، چې په عربي دخیلو کلمو کې استعمالیږي او د عربي ژبې د خاصو بغونو نمایندګي کوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووه يې د پښتو ژبې د غږيز جوړښت پر اساس په مغفن ډول تلفظ کيږي.

اووه توري دا دي: ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ.

مثالونه يې لاندې ښودل کيږي:

پښتو تلفظ	عربي تلفظ	په ليک کې
/ sābít /	/θābıt /	ثابت
/ hāsıl /	/h̲ās̲ıl /	حاصل
/ zakí /	/ðaki /	ذکي
/ sādíq /	/s̲ādıq /	صادق
/ zaʕíf /	/z̲aʕif /	ضعيف
/ tāqát /	/t̲āqat /	طاقت
/ zarfiyát /	/z̄arfiyat /	ظرفيت
/ s /	/θ, s̲ /	ث، ص
/ z /	/ð, z̲, z̄ /	ذ، ض، ظ
/ h /	/h̲ /	ح
/ t /	/t̲ /	ط

مګر د {ع، ف، ق} توریو د تلفظ په برخه کې بیا خبره
بل ډول ده.

ع / ʕ / د خیل کانسوننټ دی چې په عربي دخیلو
کلمو کې راځي. په لیک کې {ع} لیکل کیږي. ځینې
پښتانه یې عربي ته ورته د / ع / په ډول تلفظ کوي لکه:

عادت /ʕādát/

وعده /waʕdá/

عسکر /ʕaskár/

مګر ځینې پښتانه یې بیا د وینا په وخت کې بیخي حذفوي
او یوازې په هغو واولونو اکتفا کوي چې تر / ع / وروسته
یا د مخه راغلي وي. د حذفولو طریقه یې په دې ډول ده:

۱) کله چې د دخیلو عربي کلمو د سېلابونو په سر کې
/ ع / وي نو په وینا کې د غږ / ع / له منځه ځي او
یوازې د هغه واول څخه شروع کیږي چې په سېلاب کې تر
/ ع / وروسته راغلي وي، یعنی په سېلاب کې د هغه
واول څخه شروع کیږي چې تر / ع / وروسته موقعیت لري.

مثالونه يې دادي :

په لیک کې	عربي اصلي تلفظ	حذف سوی پښتو تلفظ
عادت	/ʕādat/	/ādát/
عاجل	/ʕājɪl/	/ājɪl/
عبادت	/ʕɪbādat/	/ɪbādát/
عسکر	/ʕaskar	/askár/

۲) که چېرې د عربي دخیلو کلمو د سیلابونو په پای کې /ع/ وي نو په وینا کې د غږ /ع/ له منځه ځي او سیلاب په هغه واول سره پای ته رسیږي چې تر /ع/ د مخه راغلی وي

مثالونه يې دادي :

په لیک کې	عربي اصلي تلفظ	حذف سوی پښتو تلفظ
موضوع	/mawẕoʕ/	/mawzó/
شروع	/šuroʕ/	/šuró/
استعمال	/ɪstɪʕmāl/	/ɪstɪmā́l/
وداع	/wɪdāʕ/	/wɪdā́/

ف /f/ دخیل کانسونینټ دی چې په عربي دخیلو کلمو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځي. ځيني پښتانه يې د /پ/ او ځيني يې د عربي تلفظ
په دول /ف/ وايي. مثالونه يې دا دي:

فرمان /farmán/
فاصله /fāsılá/
فکر /fíkar/
صفت /sıfát/

ق /q/ يو دخيل فونيم دی چې په عربي دخيلو کلمو
کې راځي. ځيني پښتانه يې د /ک/ او ځيني يې تقريباً د
عربي تلفظ په دول /ق/ وايي. مثالونه يې دا دي:

قانون /qānū́n/
قاموس /qāmū́s/
حقايق /haqāyíq/

د پورتنی لنډيې يا دوه نتيجې ته رسيږو چې:

۱) د عربي ژبې تولې هغه دخيلې کلمې چې اوس په پښتو
ژبه کې استعماليږي او په ليک کې د غه توريې {ث، ح، ذ،
ص، ض، ط، ظ} پکښې راځي د فونيمکي الفبې په داسې

تورو سره یې لیکو چې د دغو عربي تورو پښتو تلفظ څرګندوي لکه

ثابت /sābit/

صادق /sādiq/

ذکي /zaki/

ضرورت /zarūrát/

ظالم /zālim/

طاقت /tāqát/

حال /hāl/

۲) /ق/ او /ف/ د پښتو ژبې دوه دخیل فونیمونه دي. دغه فونیمونه په دخیلو عربي کلمو کې چې په پښتو ژبه کې استعمالیږي د اکثرو باسوادو پښتنو د خوا عربي تورو ته تلفظ کیږي. په همدې اساس هم په پښتو قاموسونو کې (د دخیلو عربي کلمو د تلفظونو په برخه کې) او هم په فونیمیکي الفبې کې د دغو پوتنې عربي تورو په هغو لاتیني تورو سره لیکو چې د عربي تلفظونو د څرګندولو د پاره ټاکل سوي، لکه:

قاموس /qāmūs/

(c) ketabton.com: The Digital Library

قول /qawl/
قلم /qalám/
حق /haq/
حقایق /haqāyiq/
فرق /farq/
فرعي /farҁí/
فیصله /faysalá/
فلسفه /falsafá/
فایده /fāydá/
فرمان /farmān/
صفت /sıfát/

هغه دخیلو عربي کلمو چې د تاریخ په اوږدو کې یې خپله بڼه بدله کړې ده او وس په پښتو ژبه کې په اوښتي (مغیر) ډول استعمالیږي د پورتنۍ قاعدې څخه مستثنی ګڼل کیږي. د مثال په ډول، د {کمیس، وخت} کلمې چې او س په دغه شکل ویلې کیږي او هم په دغه شکل لیکلې کیږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلي عربي ليکلي شکل نه يې {قميص، وقت} دي.

که چيري په قاموسونو کې د دې ډول کلمو تلفظ ليکو او يا غواړو چې دا ډول کلمې په فونيميکي الفبې وليکو، نو داسې به يې ليکو:

کميس /kamís/

وخت /waxt/

په پښتو ژبه کې داسې نورې مغغنې کلمې ستر چې او س په ليک او لوست کې يوازې په مغغن شکل مستعملې دي، لکه:

اديره /adirá/

اورته /awráta/

او داسې نورې ...

۳) /ع/ د پښتو ژبې يو دخيل فونيم دی. دغه فونيم په دخيلو عربي کلمو کې چې په پښتو ژبه کې استعماليږي، د اکثرو باسواده پښتنو د خوا د کلمو په زياترو وبرخو کې عربي ته ورته تلفظ کيږي. په همدې اساس هم په پښتو قاموسونو کې (د دخيلو کلمو د تلفظونو په برخه کې) او هم په فونيميکې الفبې کې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه پورتني توري په هغه لاتيني توري سره ليکو چې د عربي تلفظ د ځرګندولو د پاره ټاکل شوي دي، لکه:

عادت /ʕādát/

عبادت /ʕɪbādát/

وعده /waʕdá/

استعمال /ɪstɪʕmāl/

د /ع/ فونيم چې د کلمو په پای کې راغلی وي، که څه هم په اوسني مروج ليک کې ليکل کيږي، خو په زياتو مواردو کې نه تلفظ کيږي. په همدې اساس هم په پښتو قاموسونو کې (د دخيلو عربي کلمو د تلفظ په برخه کې) او هم په فونيميکي الفبې کې د دغه توري تلفظ نه ليکو، لکه:

موضوع /mawzó/

شروع /šuró/

اجتماع /ɪjtɪmā́/

وداع /wɪdā́/

او داسې نور...

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتني (فونيميکه الفبې او دخيلي عربي کلمې) بحث په نتيجه کې د پښتو ژبې د بشپړې فونيميکي الفبې توري په دې ډول ټاکل کيږي:

د پښتو ژبې بشپړه فونيميکه الفبې:			
		د فونيميکي الفبې توري	معمول توري
sar, atál, špa	سر، اتل، شپه	a	ا
ās, wyār, sabā́	آس، وياړ، سبا	ā	آ
bār	بار	b	ب
paṣtó	پښتو	p	پ
tor	تور	t	ت
ṭol	ټول	ṭ	ټ
sābít	ثابت	s	ث
ǰor	جوړ	ǰ	ج
čākū́	چاکو	č	چ

(c) ketabton.com: The Digital Library

		دفونیمیکی الفبې توري	معمول توري
jāy	ځای	j	ځ
cok	څوک	c	څ
hāsil	حاصل	× h	ح
xor	خور	x	خ
dod	دود	d	د
ḍer	ډېر	ḍ	ډ
zakí	ذکي	z	ذ
rap	رپ	r	ر
ṛūnd	ړوند	ṛ	ړ
zoṛ	زوړ	z	ز
žwənd	ژوند	ž	ژ
ẓaǧ	ږغ	ẓ̌	ږ
sam	سم	s	س
šlūmbé	شلومبې	š	ش
ṣāǧə́lay	ښاغلی	ṣ	ښ

		د فونيميکي الفبې توري	معمول توري
sādíq	صادق	s	ص
zarár	ضرر	z	ض
tāqát	طاقت	t	ط
zālím	ظالم	z	ظ
ʕādát, wəʕdá, mawzó	عادت، وعده، موضوع	ʕ	ع
ǧamáy	غمی	ǧ	غ
fāsılá	فاصله	f	ف
qānū́n	قانون	q	ق
Kār	کار	k	ک
gaḍ	ګډ	g	ګ
lās	لاس	l	ل
moṛ	مور	m	م
nən	نن	n	ن
maṇá	مڼه	ṇ	ڼ
wādə́, žəṛawə́l	واده، ژړول	w	و

		د فونيميکي الفبې توري	معمول توري
har, sahā́r	هر، سهار	h	ه
yor, wyār, melmastyā́	يور، وياړ، مېلمستيا	y	ي
kor, obə́	کور، اوبه	o	و
sūr	سور	ū	و
sur	سُر (په موسيقۍ کې)	u	پېښ
ıbrá, ımzā́	ابره، امضا	ı	زېر
wir	وير	i	ي
ter, masté	تېر، مستې	e	ې
saráy	سړی	ay	ی
heláy	هيلۍ	əy	ۍ
niká, zṛə	نيکه، زړه	ə	زورکی

د وهمه برخه

په دې برخه کې د پښتو ژبې د فونیمکې
الفبې د زده کړې د پاره یو څو شعرونه
او لنډۍ هم په اوسني مروج لیک
او هم په فونیمیکې الفبې سره لیکل شوي دي.

دکوهستان شفق

dəKohestā́n šafáq

هندوکش پر سر لمبې دي
که اسمان سره کناره ده

hendūKúš pər sar lambé di
Kə asmā́n sra Kenārá da

دکوم سوي زړگي آه دی
یا د وینو فواره ده

də Kūm sə́wi zırgi·āh day
yā də winū fawārá da

که چنگیز دعصر توره
چي له تیکي را بکاره ده

kə čangéz də ʕásər tū́ra
či lə téki rāṣkārá da

يا خو بل د ميني اور دی
د فلک پرې سوی کور دی

yā xū bal də míni orday
də falák pre sə́way kor day

د سکندر د وخت شهید دی
په حسرت گوري بگرام ته

də skandár də waxt šahíd day
pə hasrát gū́ri bagrā́m tə

يا ليوال روح د عاشق دی
چي ورځي د يار سلام ته

yā lewā́l roh də ʕāšuq day
či wərǰí də yar salā́m tə

يا واله د سرو شرابو
چي تويېږي يو جام ته

yā wālə́ də sro šarābū
či tūyiẓi yəwə́ jām tə

دا میدان د کربلا دی
که سالو سور د لیلا دی

dā maydā́n də karbalā́ day
kə sālū́ sūr də laylā́ day

دا زړګی د اسمان وچاود
که سینه د دیوانه ده

dā zıṛgáy də asmā́n wə́čāwd
kə siná də dewānā́ da

یا ساقی له لاسه ښکته
چپه سوی پیمانه ده

yā sāqí lə lāsá ṣkə́ta
čapá sə́we paymānā́ da

او که درس د عبرت لیک وی
ښه رنګینه افسانه ده

aw kə dars də ɛıbrát lik day
ṣə rangína afsāná da

موږ ته ياده جانبازي کړي
د نيکونو سربازي کړي

mūẓ tə yā́da jānbāzí kṛi
də nikū́nū sarbāzí kṛi

د مؤمن د زړه په وينو
شيرينو سور کړي لاس دي

də momín də zṛə pə wínū
širinó sūr káray lās day

که کفن د شهيدانو
پرښتو نيولي پاس دي

kə kafán də šahidā́nū
pariṣtó niwə́lay pās day

يا د نيا کې خونريزي ده
پر افق يې انعکاس دي

yā dunyā́ ki xūnrizí da
pər ofúq ye ınsıkā́s day

یه ، شفق د کوهستان دی
را چاپېره • پر اسمان دی

ya, šafáq də Kohestā́n day
rāčāpéra pər asmā́n day

دې شفق کې ستوري ښکاري
که صدف دی سره دریاب کې

de šafáq ki stū́ri ṣkā́ri
kə sadáf di srə daryā́b ki

یا حساس زړه د شاعر دی
چې ډوب سوی په خوناب کې

yā hasā́s zṛə də šasír day
či ḍūb sə́way pə xūnā́b ki

یا یتیم دی او ښکلي څا څي
د دې دهر په سیلاب کې

yā yətím day ŭṣki cāci
ðəðe ðáhar pə selā́b ki

که سپین غاښ دي ځلیده کي
د محبوبي په سره خوله کي

ka spin ğāṣ di jaleðə́ ki
ðə mahbū́bi pə sra xulə ki

دا پر غرونو اوریځ نه ده
دود سو جګ له کوهستانه

dā pər ğrúnū oryáǰ nə ða
dūð sū jəg la kohestā́na

یا سپیري پاني تاریخ دی
چي قصي کړي له بامیانه

yā speré pā́ṇi tārix ðay
či qəsé kṛi lə bāmyā́na

یا خوګرد زموږ د پښو دی
چي باج خلي له آسمانه

yā xū gard zumūẓ də pṣo day
či baj áxli lə asmā́na

دا چې شنې ډکې ولې دي
د اسمان د مخ خولې دي

ðā či šne ðə́ki walé di
ðə asmā́n də məx xwle ði

لنډۍ

ته بختور يې سوداګره
چې مرغلرې خرڅوې شمېرې خالونه

tə baxtawə́r ye sawdāgə́ra
či marǧalə́ri xarcawé šmeré xālū́na

ما د اسمان سپينه سپوږمۍ کې
چې د جانان پر کېږدۍ تل ولاړه يمه

mā ðə asmā́n spína spoẓməy ke
či ðə jānā́n pər kiẓə́y təl walā́ṛa yə́ma

سپيني کوټې دي کندوالې سي

زما يادېږي د کيږدۍ ښه شمالونه

spini Koṭe di Kandwālé si

zmā yādīẓi də Kiẓdə́y ṣə šamālūna

کړ ديدن کړې ګودر ته راسه

زه به منګی په لپو ورو-ورو ډکومه

Kə didán Kṛe gūdə́r tə rā́sa

zə bə mangáy pə lə́pū wrō_wrō ḍaKawə́ma

ګودر ته جم راپسې راسه

يوه شېبه به دې په ښه زړه وويمه

gūdə́r tə jəm rāpasé rā́sa

yawá šebá bə di pə ṣə zṛə wəwinə́ma

خوله به د خدای په رضا درکم

منګی مې ولې ښوروې لنده دې کړمه

xwlə bə də xdā́y pə razā́ də́rKam

məngáy mi wə́li ṣoraawé landá di Kṛə́ma

(c) ketabton.com: The Digital Library

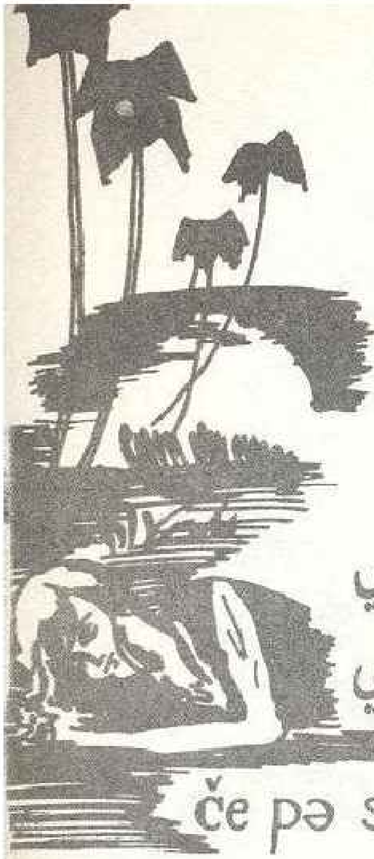

خومره به ښه وي

cúmra bə ṣə wi

چې په سپين مخ دې زلفې خورې وي
سترګې دې تورې شونډې دې سرې وي

če pə spin məx de zə́lfe xwaré wi
stə́rge de tóre šúnḍe de sre wi

زه يم او ته يې نازو نخرې وي
خومره به ښه وي، خومره به ښه وي

zə yəm aw tə ye názo naxré wi
cúmra bə ṣə wi, cúmra bə ṣə wi

چې زه حيا کړم او ته شوخي کړې
زه جرئت نه کړم خو ته مستي کړې

če zə hayá Kṛəm aw tə šoxí Kṛe
zə jurát nə Kṛəm xu tə mastí Kṛe

(c) ketabton.com: The Digital Library

شې مهربانه او دلداري کړې
څومره به ښه وي ، څومره به ښه وي

še mehrabā́na aw deldāri Kṛe
cū́mra bə ṣə wi, cū́mra bə ṣə wi

چې مې حيا شي له ګونډې لرې
زه در نږدې شم ته وايې لرې

če me hayā́ ši laẓ ğū́nde láre
zə dər neẓdé šəm tə wā́ye láre

در ته شروع کړم د عشق سندرې
څومره به ښه وي ، څومره به ښه وي

dər tə šuró Kṛəm də ʕıšq sandáre
cū́mra bə ṣə wi, cū́mra bə ṣə wi

چې ستا په غاړه وي امېلونه
زه دې وربل کې ږدمه ګلونه

če stā pə ğā́ṛa wi amelū́na
zə de warbál Ke ẓdə́ma gulū́na

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته راته وايې د زړه حالونه
څومره به ښه وي، څومره به ښه وي

tə ráta wáye də zṛə hālúna
cúmra bə ṣə wi, çúmra bə ṣə wi

چې درته وايم په ما يې ګرانه
له ټول عالمه له درست جهانه

če dərtə wáyəm pə mā ye grāna
lə ṭol ʿāláma lə drəst jahána

ته وايې نه يم دومره ارزانه
څومره به ښه وي، څومره به ښه وي

tə wáye nə yəm dúmra arzána
cúmra bə ṣə wi, cúmra bə ṣə wi

چې شم بېخوده او هرڅه وايم
ډېره دې زيا تر له حده ستايم

če šəm bexúda aw hárca wáyəm
ḍéra de zyáta lə háda stáyəm

(c) ketabton.com: The Digital Library

تهٔ راته وايې چې زهٔ خو ستايم
ځومره به ښه وې، ځومره به ښه وې
tə rāta wāye če zə ɔcū stáyəm
cū́mra bə ṣə wi, cū́mra bə ṣə wi

لنډۍ

د نجلۍ تي ته مې لاس وروور
د غرڅنۍ په څېر يې ووهل ټوپونه
də njələ́y ti tə mi lās wárwər
də ğarcanə́y pə cer ye wə́wahəl ṭopū́na
د نجلۍ درې شيه مزه کړې
تنګي پايڅې زرې پڼې وارهٔ ګامونه
də njələ́y dre šáya mazá kṛi
tə́ngi pāycé zri paṇé wāṛə́ gāmū́na
چې خوله مې خوږه صرف پرې کړه
شکر نه دهٔ چې په تول به کړ سينه

či xwlə mi xwre sarfá pre mə́kṛa
šakára nə́da či pə tol bə káma sína

سبا به بيا کـړي بارېږي
د دښت گلان به ستالمنه بويوينه

səbā́ bə byā káḍi bārīẓi
də dašt gulā́n bə stā ləmə́na būyəwína

چي د وصال د پيالو وېش و
زه په ځنځير د خپل قسمت تړلې ومه

či də wisā́l də pyāló weš wū
zə pə ǰənǰír də xpəl qismát təṛále wə́ma

که دي ديدن زما په کار وي
سپوږمۍ ته گوره زه پر بام ولاړه يمه

kə di didā́n zumā́ pə kār wi
spoẓmə́y tə góra zə pər bām walā́ṛa yə́ma

(c) ketabton.com: The Digital Library

Spoẓmə́y
سپوږمۍ

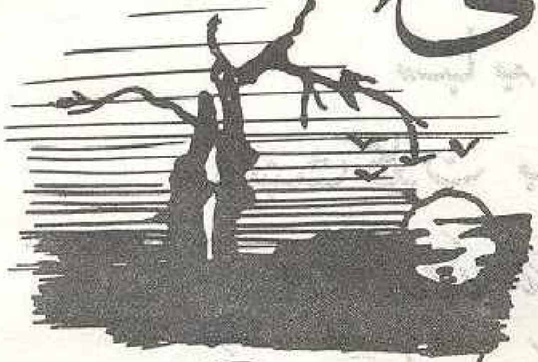

د آسمان لویه دنیا کې
تر سپوږمۍ ښکلې زیبا یې

Də asmān lóya dunyā́ ki
tə spoẓmə́y ṣ̌kwəle zebā́ ye

رنګ الوتې ګونه زرده
تر ویشتلې په زړه څا یې

rang alwúte gūná zárda
tə wistále pə zṛə čā́ ye

جوړه ما غوندې غمجنه
څوک دې نشته یک تنها یې

Jóṛa mā ǧūndi ǧamjəna
cok di nəśtə yak tanhā́ ye

راته وواېه له میني
څه در سوي نازنیني

rā́tə wə́wāya lə mí́ni
ca dər sə́wi nāzaní́ni

لالهانده سره سوري
په شپه هرځای کي ولاړه

lālahā́nda sará sóre
pə ṣ̌pa har jǎy ki walā́ṛa

محبت یو په زړه سوی
راسه کښېنو سره دواړه

muhabát yū pə zṛə sə́wi
rā́sa kṣenū sará dwā́ṛa

زه به تا ته زړګي تش کړم
ته وماته لاس تر غاړه

zə bə tā́ta zıṛgáy taš kṛəm
tə wəmā́tə lās tər ğā́ṛa

غم د میني به نیمی کړو
په یوازي سر مه ژاړه

ǧam də míni bə nimáy kṛū
Pə yəwā́zi sar məžā́ṛa

ښایسته یې ګلالۍ یې
د اسمان پېغله نجلۍ یې

ṣāyistā ye gulāləy ye
də asmā́n pégla njələ́y ye

لکه اوس چې یې پخوا هم
د مینو هرځای مله وې

lə́ka as či ye pəxwā́ ham
də məyə́nū hárǰāy mla we

خوار مجنون که پر سارا و
ته هم سمه ورسره وې

xwār majnū́n kə par sārā́ wū
tə ham sə́ma wərsará we

دشیرینې حال دې ولید
دفرهاد په غم کې ته وې

də širíni hāl di wə́lid
də farhā́d pə ǧam ki tə we

چې به راز د مینې خپور وو
دهغه مجلس به ډیوه وې

či bə rāz də míni xpor wū
də haǧə́ majlə́s ḍewá we

مقتولان دعشق لیدل تا
په ورو ورو به پرې ژړل تا

maqtūlán də ʕɪšq lidə́l tā
pə wro- wró bə pre žə̌ṛə́l tā

وفاداره معشوقه یې
دعاشق دزړه توته یې

wəfādā́ra maʕšūqá ye
də ʕāšúq də zṛə ṭoṭá ye

لنډۍ

طالبه خدای که به ملا سې
پر کتاب پروت یې یادوې شینکي خالونه

ka ba mulá se
taléba xdāy
par kitāb prot ye yādəwé šinki xalúna

طالبه روند سې کتاب کت که
ستا د کتاب تر حاشو دېر دي زما خالونه

taléba rūnd se kitáb kat ka
stā də kitāb tər hāšó ḍer di zmā xalúna

راسه د خان نوکري پرېږده
نوکر زما سه سپینه خوله به درکومه

rása də xān nokarí prézda
nokár zumā sə spína xwla bə dərkawəma

تینګه مې مه نیسه په غېږ کې
سبا به بوی د لونګین در څخه ځینه

tínga me mə nisá pə ğez ki
sabā́ bə būy də lawangín dər cáxa jīna

خلک په چول کې تالا کیږي
زه د اشنا تر سینې لاندې تالا سومه

xálak pə čol ki tālā́ kizi
za də āšnā́ tər siné lā́ndi tālā́ swə́ma

یو واري تینګه په غېږ راسه
چې د ټټر روپۍ دې ګډې وډې کړمه

yaw wā́ri tínga pə ğez rā́sa
či də ṭaṭár rūpə́y di gə́ḍi wə́ḍi krə́ma

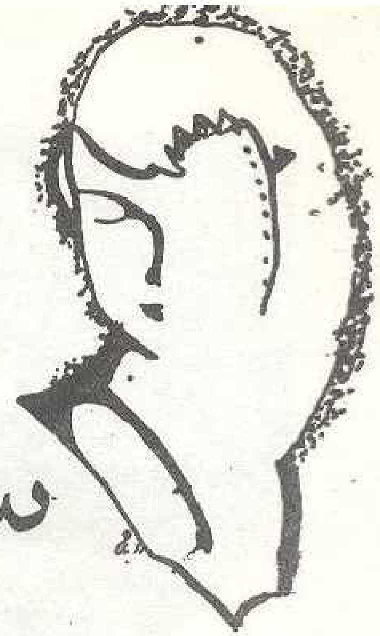

ساقي saqi

ساقي چرا ته کاسه نيمه شراب لرې کړه نه ؟
په خوا کښې چرا ته چنګو یا رباب لرې کړه نه ؟

sāqi čárta kāsá níma šarāb laré kə na?
pə xwā kṣe čarta čāngū yā rabāb laré kə na?

ثواب د زاهدانو ملایانو شه نصیب
رندانو ته رنګين غونډې عذاب لرې کړه نه ؟

sawāb də zāhidānū mulāyānū šə nasíb
rindānū tə rangín ğúnde sazāb laré kə na?

مسیحه! دا منمه چې ته مړي ژغوې
دارو چرته د سوي زړه کباب لرې کړه نه ؟

masíha, dā mənəma če tə mṛi raǧawé
dārū čárta də səwi zṛə kabāb laré kə na?

چې مستو ته مباح کاندې په میو لمبېدل
اوس وایه ملاجانه لا چې کتاب لرې کړنه؟

če mástu tə mabā́h kā́ndi pə máyū lambedə́l
os wā́ya mulājā́na če kitā́b laré kə na?

راغلی یم د خپله دنیاګي لاهو کوم
دې خم کښې څه قطره نیمه شراب لرې کړنه؟

rāğə́lay yəm. də xpə́la dunyāgə́y lāhū́ kawə́m
de xum kṣe ca qatrá nima šarā́b, lare kə na?

دم بې عزتي ده اوچې شونډې د اجمل
راواروه ساقي څه مې ناب لرې که .نه؟

də xum be ɪzatí da ūče šū́nḍe də ajmál
rāwā́rawa sāqí cə may nāb lare kə na?

Spoẓmə́y
سپوږمۍ

سپوږمۍ د لوړو غرو د پاسه ښویږه ښویږه
سپینه رڼا په لویو دښتو خورېږه خورېږه

spoẓmə́y də lwə́ru ğro də pása ṣwayedá swayedá
spína rəṇā́ pə lū́yū dáṣto xwaredá xwaredá

وږمې د ګلو له عطرونو سره
شپې د شپېلو له آوازونو سره

waẓmé də gúlū lə satrū́nū sará
špe də špəló lə āwāzū́nū sará

نشې د مېیو له جامونو سره
زما په لاس کښې څڅیږي ونه د ګناه اچول
توبه وه ماته

našé də máyo lə jāmū́nū sará

zmā pə lāšó Kṣe janǰirūna ðə gunā́ ačawə́l
tobá wa mā́ta

زه د نشې له پېچو تا به اوښتم اوښتم
دا د مچکو له ګرمیو تاوېده تاوېده

zə ðə našé lə pičo tā́ba awuṣtə́m awuṣtə́m
ðā ðə mačə́kō lə garmə́yū tāwedá tāwedá

ما له عصیان او ګناهو نو سره
دې له مستۍ او هوسونو سره

mā lə ʕasyā́n aw gunāhū́nū sará
ðe lə mastə́y aw hawasū́nū sará

ساقي له ډکو ګیلاسونو سره
لاڅې د مینې د وفا او د مستۍ کولې
حیا ویده وه

sāqí lə ḍəKū gilāsū́nū sará
lā́ṣe ðə míne ðə wafā́ aw ðə mastə́y Kawā́le
hayā́ widá wa

دا په مستۍ کي زما له غیزې رنگیده رنگیده
زه په هوس او په گناه کي ډوبیدم ډوبیدم

dā pə mastə́y ki zmā lə ǧiẓe ṛangedā́ ṛangedā́
zə pə hawā́s aw pə gunā́ ki ḍūbedə́m ḍūbedə́m

له تازیو تازیو ارمانونو سره
له ښکلو ښکلو عذابونو سره

lə tā́zyū tā́zyū armānū́nū sará
lə ṣkúlū ṣkúlū sazābū́nū sará

د زلمیتوب له کړاونو سره
د سباوون رڼا د ستر پرده وڅیرله
مینه رسوا شوه

də zalmitób lə kaṛāwū́nū sará
də sabāwū́n ṛəṇā́ də sátar pardá wə́cirəla
mína ruswā́ šwa

محشر

mahšar

شیخه مه راځه محشر دی مځکه سوځي اسمان سوځي
خم له اوره سره چوي پیاله سوځي مستان سوځي

šáyxa mərā́ǰa mahšár day mʒə́ka swə́ǰi asmán swə́ǰi
xum lə óra sará čáwi pyālá swə́ǰi mastán swə́ǰi

د سکروټو مجمرونه د سینو ګرداب ته لویږي
په دوزخ کي پایکوبي ده څپه سوځي توفان سوځي

də skarwə́ṭū majmarū́na də sinó gardā́b tə lwíẓ̌i
pə dozā́x ké pāykobí da capá swə́ǰi tofán swə́ǰi

د سوما له خمه اخلي د جمشید په جام جامونه
د زردښت لحد اور واخیست خرقه پوش زاهدان سوځي

də somā́ lə xúma áxli də jamšéd pə jām jamúna
də zardā́št lahad or wáxist xırqapóš zāhıdā́n swə́ǰi

مهارت د عمر غواړي په مجلس چي ورګډیږي
د پخو رندانو ځای دی سست مذهب او ایمان سوځي

mahārát də súmar ğwā́ri pə majlə́s či wərgəḍī́ẓi
də pəxó rindā́nū ǰāy day sust mazháb aw imā́n swā́ji

بدمستي د هیاهوي دی تو بې سر پر سر ماتیږي
چیغي وړغلي محراب ته توبه سوځي شیخان سوځي

badmastí da hayāhū́y day tobé sar pər sar mātī́ẓi
čiği wārğle mihrā́b tə tobá swə́ji šayxā́n swə́ji

دا مسلک د خرابات دی په هر خم کي خرابه دي
حریفان پکښې غرقیږي ساقي سوځي رندان سوځي

dā maslák də xarābā́t day pə har xam ki xarābēdi
harifā́n pakṡé ğarqī́ẓi sāqí swə́ji rindā́n swə́ji

د مطرب شهباز په لاس دی د احساس نغمې یې سره کړه
عقل فکر او ارخیستی اپلاتون او لقمان سوځي

də mutrib šahbā́z pə lās day də ihsā́s nağmā́ye srakṛa
sáqal fikar or axístay aplātū́n aw luqmā́n swə́ji

عقل لاره ورکه کړي د جنون غېږې ته لوېږي
د مجنون فکر سلطان دی دانا سوځي نادان سوځي

ságal lára wrə́ka kāṛe də junū́n ğiẓi ta lwiẓi
Də majnū́n fikar sultā́n day dānā́ swə́ǰi nādā́n swə́ǰi

پای

د نصیر "هنر" پښتون په خط

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکتور عبدالحکیم هلالی
دکتاب مؤلف

(c) ketabton.com: The Digital Library

DR. ABDUL HAKIM HELALI

PASHTO PHONEMIC ALPHABET

Pashto Academy

KABUL, 1976

Government Printing House

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library